

Synpunkter på utkastet till nationell biblioteksstrategi, *Från ord till handling*

Inledning

I arbetet med utformning av en nationell biblioteksstrategi har utredarna producerat utkastet *Från ord till handling* och inbjudit till synpunkter kring detta. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) välkomnar initiativet och ser fram emot en givande dialog som kan leda fram till en kraftfull strategi.

SUHF betonar gärna betydelsen av det svenska biblioteksväsendet och understryker dess betydelse inom samhällsviktiga områden som demokrati, tillgänglighet, utbildning, läsning, infrastruktur och digitalisering. SUHF vill i sammanhanget även lyfta fram bibliotekens betydelse för forskningen.

Många förslag och problemställningar i utkastet vore värda att diskutera på djupet, men SUHF begränsar sig till några huvudpunkter.

Biblioteksvärld i förändring

SUHF instämmer i bilden av en biblioteksvärld i förändring och att berättelsen om vad ett bibliotek är behöver förnyas. SUHF anser att utkastet hade vunnit på att försöka ta fram denna nya berättelse tillsammans med en vision eller målbild för hela biblioteksväsendet, relaterat till de omvärldsförändringar som pågår. Det hade gett en tydligare riktning till strategin.

Vad gäller universitets- och högskolebiblioteken menar SUHF att verksamheten är otillräckligt beskriven och att den framåtsyftande analysen saknas. Universitets- och högskolebiblioteken arbetar i allt högre grad integrerat i forskningsprocesserna vid lärosätet, från idé till spridning av resultat och analys av genomslag, vilket hade varit värt att belysa. Universitets- och högskolebiblioteken har också fått en allt viktigare roll i frågor som rör annat än publikationer, till exempel forskningsdata och projektinformation.

Forskning

SUHF saknar i utkastet ett avsnitt om bibliotekens betydelse för forskning och kunskapsbildning. Universitets- och högskolebiblioteken bidrar i hög grad till en effektiv vetenskaplig kommunikation för forskarsamhället och har också en viktig roll när det gäller att arbeta för öppen tillgång och ge det omgivande samhället tillgång till den forskning som produceras. Även sjukhusbibliotek, myndighetsbibliotek, museibibliotek och andra specialbibliotek arbetar för att tillhandahålla informationsresurser och på andra sätt stödja forskare. Folkbiblioteken bidrar också i arbetet samt naturligtvis Kungliga biblioteket, som i kraft av sina unika samlingar är ett mycket viktigt

forskningsbibliotek. SUHF menar sammantaget att biblioteken är betydelsefulla som en del i forskningens infrastruktur och att detta behöver lyftas och synliggöras i den nationella biblioteksstrategin.

SUHF ställer sig bakom avsnittet om öppen tillgång till vetenskapliga publikationer, men anser att frågan inte hör hemma under rubriken utbildning utan hade passat bättre i ett avsnitt om forskning. Det hade också varit önskvärt att vidga resonemanget till att gälla öppen vetenskap, samt även ta upp andra delar av universitets- och högskolebibliotekens forskarstöd, t ex arbetet med bibliometri och forskningsdata.

SUHF vänder sig mot att universitets- och högskolebiblioteken enbart benämns utbildningsbibliotek. Universitets- och högskolebiblioteken är en grundläggande vetenskaplig infrastruktur och är en del av lärosätets strategiska arbete för att uppnå kvalitet och genomslag i forskningen. Det hindrar inte att en viktig del av uppdraget är att vara ett stöd i den högre utbildningen, men termen utbildningsbibliotek blir alltför begränsande. SUHF menar bestämt att universitets- och högskolebiblioteken bör benämnas forskningsbibliotek. Det är också den vedertagna internationella benämningen.

Det finns således en rad starka argument för att vid omarbetning av strategin bryta ut forskningsbiblioteken och göra dessa till ett eget område. Det skulle gynna en fortsatt utveckling av det samlade biblioteksväsendet.

Utbildning

I linje med föregående stycke menar SUHF att det blir missvisande att beskriva universitets- och högskolebibliotekens hela verksamhet under avsnittet om utbildning. SUHF föreslår därför att universitets- och högskolebibliotekens pedagogiska verksamhet behandlas i utbildningsavsnittet medan de forskningsrelaterade frågorna behandlas som ett eget område.

Universitets- och högskolebibliotekens pedagogiska verksamhet är knapphändigt beskriven i utkastet. En fylligare och mer uppdaterad presentation samt en tydligare koppling till motsvarande verksamheter vid skol- och gymnasiebiblioteken skulle skapa större begriplighet och sammanhang. Även folkbibliotekens och övriga biblioteks arbete med medie- och informationskunnighet skulle behöva lyftas i detta avsnitt.

Universitets- och högskolebibliotekens pedagogiska verksamhet handlar också om att erbjuda varierade och anpassade fysiska och digitala lärmiljöer för studenterna, vilket också bör synliggöras i strategin.

Digitalisering

SUHF anser att avsnittet om digitalisering är svårt att fullt ut ta ställning till. Flera av de centrala frågorna kommer sannolikt att hanteras i den parallella utredning som pågår om ett nationellt digitalt bibliotek, vilken i sin tur kan komma att förändra förslagen i den nationella biblioteksstrategin.

Idén att ett nationellt digitalt bibliotek skall "byggas rätt från början" låter riktig, men kan vara svår att omsätta i verklighet. Den digitala utvecklingen är så omfattande och snabb att dagens sanningar riskerar att vara överspelade imorgon. SUHF vill här betona vikten av samverkan i små steg. Goda initiativ skall tillvaratas och utvecklas. Den digitala världens utveckling – liksom forskningen – sker oftast "bottom-up".

Biblioteksvärlden – inte minst de större universitetsbiblioteken – har ansvar för stora och unika delar av det nationella, och i vissa fall internationella kulturarvet. Behovet av digitalisering av detta är uppenbart. I första hand skall digitaliseringen, som utkastet uttrycker det, vara forskningsdriven. Detta förutsätter resurser och samordning, vilket

noteras i utkastet. Med tanke på att viktiga delar av detta kulturarv förvaltas och finansieras av universitet och högskolor och att forskningen bedrivs vid dessa behöver universitets- och högskolebiblioteken ges en framskjuten roll i samarbetet.

SUHF menar för övrigt att begreppet digitalisering används i en alltför snäv betydelse i utkastet. Samhällets pågående digitalisering kommer att leda till omfattande förändringar inom många områden; verksamheter kommer att utvecklas, omvandlas eller försvinna. Detta kommer självklart också att ha en stark påverkan på bibliotekens tjänster och processer.

Infrastruktur

SUHF anser att kapitlet om infrastruktur skulle vinna på att inledningsvis tydligare beskriva uppbyggnaden av och relationerna i det allmänna biblioteksväsendet.

I utkastet betonas KB:s roll och att nationalbiblioteksfunktionen skall stärkas. Vad gäller universitets- och högskolebiblioteken delar inte SUHF utkastets tilltro till en centraliserad ordning. Normalt byggs forskningsinfrastrukturer genom konsortier och överenskommelser mellan de aktörer som finansierar och utnyttjar infrastrukturerna. Samverkan och samsyn behöver stärkas väsentligt, men detta bör göras genom kollaborativt samarbete som tar vara på kraften i hela forskningsbibliotekssektorn och där starka noder kan få ansvar för nationella lösningar. SUHF instämmer i utkastets konstaterande att samverkan mellan högskolebiblioteken är "av central betydelse." Den tekniska infrastrukturen inom bibliotekssektorn är idag splittrad och resurskrävande och det vore önskvärt med mer gemensamma systemlösningar. SUHF anser dock att utkastet i alltför hög grad lägger ansvaret för dessa lösningar på KB.

Forskningens och den högre utbildningens behov är både lokala och globala, och den snabba utvecklingen är svår att möta genom en centraliserad modell. Istället behöver former för effektiv och nära samverkan utvecklas. För att möta universitets- och högskolebibliotekens behov skulle KB behöva förändra sin samverkanstruktur och förslagsvis inrätta ett strategiskt råd som rör forskningsinfrastrukturfrågor.

SUHF anser vidare att strategin tydligt bör skilja på KB:s olika uppdrag. Det ena uppdraget gäller KB som nationalbibliotek och det andra gäller KB som biblioteksmyndighet. En åtskillnad mellan dessa uppdrag är nödvändig för att KB i rollen som biblioteksmyndighet ska kunna agera med trovärdighet och vinna förtroende inom sektorn.

Universitet och högskolor är självständiga myndigheter med egna uppdrag. Förhållandet mellan KB och lärosätenas bibliotek bör därför hanteras som ett förhållande mellan jämbördiga parter. SUHF menar att transparens och gemensamma planeringsprocesser är nyckeln till ett gott samarbete myndigheterna emellan.

Bibliotekarieprofessionen

SUHF konstaterar i motsats till utredarna att söktrycket till bibliotekarieutbildningen – två per plats – snarast är lågt. Ett aktivt arbete med att modernisera synen på innehållet i bibliotekarieprofessionen vore välkommet, och en följd borde bli att utbildningarnas attraktivitet ökar.

SUHF välkomnar utkastets betonande av behovet av forskning och utbildning på biblioteksområdet. SUHF menar dock att högskolorna själva skall ha rådighet över innehåll och utformning av såväl forskningen som den högre utbildningen.

Medieförsörjning

SUHF noterar att utkastets skrivningar om medieförsörjning är något oklara. Vi menar att ansvaret för medieförsörjningen alltid ligger lokalt, oavsett bibliotekstyp, medan KB:s uppdrag bör vara att arbeta med stöd, service, förbättringar och effektivisering, till exempel genom att upphandla licensierade resurser och förhandla fram avtal som biblioteken kan ansluta sig till.

När det gäller alumners möjlighet att få tillgång till licensierade informationsresurser anser SUHF att utkastet felaktigt lägger ansvaret på universitets- och högskolebiblioteken. De juridiska hinder som åberopas av förlagen kan inte åtgärdas på något enkelt sätt. Diskussioner med förlagen har hittills inte lett till några framgångar. SUHF anser att öppen tillgång är vägen till att alumner och övriga utanför universiteten och högskolorna ska få tillgång till de resurser som idag är licensbelagda.

Vidare behandling

SUHF förutsätter att det slutliga förslaget till nationell biblioteksstrategi skickas på remiss och avser då att återkomma med ett formellt remissvar.

Utöver ovan angivna synpunkter hänvisar vi till vad våra medlemmar anför i sina kommentarer till förslaget.

Enligt uppdrag

Marita Hilliges

generalsekreterare